

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО**

ДАЛЯВСЬКА Тетяна Петрівна

УДК 321.013

**ФЕНОМЕН НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ:
ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі суспільних наук Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК».

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор
Картунов Олексій Васильович,
Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»,
завідувач кафедри суспільних наук

Офіційні опоненти: доктор політичних наук
Розумний Максим Миколайович,
Національний Інститут
стратегічних досліджень,
керівник Центру досліджень
проблем Російської Федерації

кандидат політичних наук
Дівак Вікторія Віталіївна,
Національне агентство України
з питань державної служби,
начальник відділу інформаційно-аналітичного
забезпечення Управління стратегічного
планування та аналізу політики

Захист відбудеться « 4 » липня 2016 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.236.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) політичних наук в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий « 3 » червня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат політичних наук

М. Д. Ходаківський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Однією з провідних мегатенденцій розвитку сучасного світу стали вкрай складні й суперечливі державотворчі процеси, які набули особливої актуальності наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Вони обумовлені, по-перше, послабленням «холодної війни»; по-друге, дезінтеграцією СРСР, СФРЮ та деяких інших поліетнічних країн; по-третє, потужними і невідворотними процесами глобалізації, які торкнулись багатьох сфер суспільного життя, зокрема, етнополітичної. Все це в сукупності призвело до виникнення нових чи ескалації вже існуючих етнополітичних конфліктів, до народження нових держав, а також до появи низки нових державоподібних утворень, переважна більшість яких перетворилася і вже тривалий час залишається невизнаними державами/державоподібними утвореннями або частково визнаними державами.

Додатковим, але надзвичайно важливим і потужним чинником подальшої актуалізації даної теми стало посилення ролі ЗМІ у висвітленні її основних питань, і особливо щодо легітимності/нелегітимності процесів народження й становлення нових держав/державоподібних утворень та їх визнання/невизнання міжнародним співтовариством. До того ж, все більш очевидним стає той факт, що в умовах сучасних міжнародних відносин зростає необхідність уточнення і вдосконалення існуючих чи розробки нових міжнародно-правових норм та процедур стосовно позиції міжнародного співтовариства щодо імовірного народження нових держав/державоподібних утворень та визначення подальшої долі низки вже існуючих, але так і невизнаних держав/державоподібних утворень.

Дана тематика почала активно розроблятися з другої половини ХХ ст., що було зумовлено зростанням кількості нових та загостренням існуючих етнополітичних конфліктів, особливо тих, що були пов'язані з появою невизнаних держав. Помітну сторінку в історію розвитку досліджень таких конфліктів вписали вітчизняні вчені – О.В. Антонюк, С.А. Асланов, І.М. Варзар, В.В. Дівак, В.Б. Євтух, М.М. Їжа, О.В. Картунов, В.О. Котигоренко, В.Г. Кремень, І.О. Кресіна, І.Ф. Курас, Л.І. Лойко, О.М. Майборода, О.О. Маруховська, І.Г. Оніщенко, Г.М. Перепелиця, М.М. Розумний, В.П. Трощинський, Ю.О. Чугаєнко, Д.С. Шелест та ін. Вагомий вклад у започаткування і розвиток концепцій невизнаних держав зробили західні дослідники, зокрема: Е. Берг, Г. Ганум, Д. Гелденх'юс, Р. Джексон, Г. Ерасмус, Н. Касперсен, Дж. Кер-Ліндсей, Ч. Кінг, А. Кірчнер, П. Колсто, Д. Лінч, К. Мацузато, С. Пег, Н. Попеску, Г. Стенфілд, Р. Тоомла, Г. Хесль, П. Холл та ін. Попри значну кількість праць з цієї чи суміжної проблематики, на особливу увагу заслуговують ті праці західних дослідників, які безпосередньо пов'язані з феноменом невизнаних держав. Зокрема, Г. Ганум, який проаналізував історію зародження та розвитку права на самовизначення народів; Д. Гелденх'юс, котрий здійснив суттєвий внесок у розвиток понятійно-категоріального апарату щодо державоподібних утворень з невизначеним статусом; Н. Касперсен, яка дослідила генезис і фактори, що спричиняють виникнення та визначають ймовірні майбутні траєкторії розвитку невизнаних держав. Певний внесок у становлення концепцій феномену невизнаних держав зробили російські дослідники, а саме: С.С. Алексєєв, А.Г. Большаков, С.П. Караганов, М.А. Колеров, С.М. Маркедонов та ін.

Про складність та неоднозначність теми дослідження свідчить неефективність політико-правових механізмів врегулювання етнополітичних конфліктів, пов'язаних з появою нових невизнаних держав/державоподібних утворень. Дедалі актуальнішими завданнями в практичній площині виступають проблеми запобігання ескалації нових та деескалації вже існуючих конфліктів, пов'язаних з народженням та визнанням/невизнанням нових держав/державоподібних утворень, а також розробка і впровадження справді демократичної, цивілізованої державної етнонаціональної політики, яка б унеможливила нелегітимну появу таких утворень.

Все це зумовлює необхідність ґрунтовного та всебічного наукового дослідження зазначених процесів і феноменів, підтверджує актуальність теми даного дисертаційного дослідження та визначає його мету, завдання, об'єкт, предмет та теоретико-методологічний інструментарій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідницької тематики кафедри суспільних наук Університету економіки та права «КРОК» «Теоретико-концептуальні засади дослідження етнополітичних процесів у поліетнічних країнах в інформаційну добу» (реєстраційний номер 0115U005590). Тема дисертації затверджена Вченою радою Університету економіки та права «КРОК» 17 квітня 2014 р. (протокол № 7).

Мета і завдання дослідження – здійснити політологічний аналіз основних тенденцій та характерних рис державотворчих процесів у сучасному світі, розкрити причини, що зумовлюють виникнення нових невизнаних держав/державоподібних утворень та проблеми і перспективи їх існування, зокрема визнання/невизнання міжнародним співтовариством.

Поставлена мета вимагає виконання наступних дослідницьких **завдань**:

- здійснити аналіз основних теоретико-методологічних засад дослідження проблем невизнаних держав як особливого політичного феномену сучасних міжнародних відносин;

- дослідити науковий дискурс щодо дефініцій «невизнана держава», «самопроголошена держава», «квазідержава», «де-факто держава» та запропонувати авторське розуміння і тлумачення зазначених термінів з урахуванням політико-правових аспектів їх генезису;

- уточнити існуючі закономірності та виявити нові тенденції актуалізації феномену невизнаних держав, а також дослідити історичні передумови та причини його зародження;

- з'ясувати сутність міжнародно-правового підходу до визнання/невизнання нових держав, його позитиви та негативи;

- проаналізувати сучасні тренди стосовно врегулювання етнополітичних конфліктів, пов'язаних з появою та визнанням/невизнанням світовим співтовариством нових держав/державоподібних утворень;

- дослідити роль засобів масової інформації (ЗМІ) у формуванні суспільно-політичної думки на рівні міжнародного співтовариства стосовно нових держав/державоподібних утворень та їх інформаційний вплив на процеси визнання/невизнання цих утворень;

- проаналізувати західний досвід проведення референдумів щодо самовизначення народів та окремих територій з метою виявлення основних причин ініціювання таких референдумів та їх можливих позитивних і негативних наслідків;
- сформулювати рекомендації, спрямовані на запобігання ескалації етнополітичних конфліктів та процесів, пов'язаних з проведенням нелегітимних референдумів щодо самовизначення, результати яких можуть стати підставою для створення нових невизнаних держав/державоподібних утворень.

Об'єктом дослідження є державотворчі процеси в контексті міжнародних відносин.

Предметом дослідження є феномен невизнаних держав та причини виникнення й наслідки їх визнання/невизнання міжнародним співтовариством.

Методи дослідження. У процесі даного дослідження було використано низку загальнонаукових, філософських та спеціальних методів пізнання. В основу методології феномену невизнаних держав покладено загальнонаукові методи аналізу, синтезу, класифікації та узагальнення, які застосовувались для досягнення максимально об'єктивного, всебічного та ґрунтового дослідження.

За допомогою таких загальнонаукових методів, як: компаративний метод, критичний метод, метод дослідження конкретної події, SWOT-аналіз, прогностичний метод, функціональний метод та ін., було проаналізовано сутність, риси та закономірності розвитку феномену невизнаних держав. Термінологічний аналіз було застосовано в процесі дослідження понятійно-категоріального апарату цього феномену. Необхідність використання даного методу була викликана дискурсом у вітчизняних та зарубіжних наукових колах стосовно пошуку більш універсального і загальновизнаного терміну для нових держав з невизначеним статусом.

Ключовими методами у процесі дослідження були: політологічний аналіз, політико-правовий, інституціональний, біхевіористський тощо. Порівняльно-політологічний метод було застосовано для співставлення атрибутів становлення нових держав/державоподібних утворень та особливостей їх визнання/невизнання. За допомогою історичного методу проаналізовано причини появи та еволюцію феномену невизнаних держав. Застосування методу світ-системного аналізу (world-system analysis), розробленого І. Уоллерстайном, як найкраще сприяло дослідженню причин виникнення й ескалації численних етнополітичних конфліктів, частина з яких призводить до появи нових невизнаних держав/державоподібних утворень та неоднозначної реакції на них світового співтовариства. Разом з цим методом було використано метод кейс-стаді (case-study), що передбачав аналіз появи окремих, конкретних держав/державоподібних утворень та їх визнання/невизнання.

Деякі положення дисертації та частина її висновків стосовно права на самовизначення народів та визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень були сформульовані та зроблені на основі застосування методу аналізу документів (document analysis), таких як: Статут ООН, Гельсінський заключний акт, відповідні декларації та резолюції міжнародних організацій. Моніторинг та метод контент-аналізу було використано з метою емпіричної експлікації феномену невизнаних держав при дослідженні зарубіжних та вітчизняних мас-медійних джерел. Виходячи із структурно-функціонального та формально-юридичного

методів, було виявлено, що колізія між принципом територіальної цілісності держав та правом на самовизначення народів може слугувати приводом/підставою для визнання/невизнання нових держав.

Комплексний підхід посприяв узагальненню всієї сукупності факторів, що впливають на появу нових невизнаних держав/державоподібних утворень, а також актуалізують нові тенденції проведення референдумів щодо самовизначення деяких етнічних співтовариств чи населення окремих територій. Варто також враховувати, що численні невдалі спроби мирного врегулювання проблем феномену невизнаних держав значною мірою пов'язані з недооцінкою, а подекуди і з ігноруванням системного і комплексного підходів дослідження згаданого феномену. Останнє, в свою чергу, вимагає доведення доцільності й необхідності більш активного і цілеспрямованого застосування зазначених методів для дослідження проблем невизнаних держав/державоподібних утворень як на національному, так і на регіональному та глобальному рівнях тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дане дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній політичній науці спеціальним, комплексним, системним дослідженням феномену невизнаних держав. Йдеться про те, що, по-перше, здійснено спеціальний всебічний аналіз процесів народження нових держав/державоподібних утворень та їх визнання/невизнання міжнародним співтовариством в умовах глобалізації та інформаційних війн. По-друге, цей аналіз проведено з використанням деяких спеціальних дослідницьких методів, які досі в працях на дану тематику не застосовувалися. Маються на увазі такі з них, як: комплексний, системний та світ-системний аналіз, метод наукового плюралізму (scientific pluralism), SWOT-аналіз, контент-аналіз. По-третє, запропоновано низку рекомендацій щодо уникнення процесів, пов'язаних з проведенням нелегітимних референдумів щодо самовизначення, результати яких можуть стати підставою для створення нових невизнаних держав. У межах дослідження одержано результати, які визначаються науковою новизною і виносяться на захист.

Уперше:

– впроваджено авторське бачення поняття «невизнана держава» та введено у вітчизняну політичну науку термін «невизнане державоподібне утворення»; а також обґрунтовано та диверсифіковано їх спільні й особливі риси. «Невизнана держава» визначається і трактується як держава, що пройшла повний процес свого становлення і володіє усіма її ознаками, окрім міжнародно-правового визнання; «невизнане державоподібне утворення» – це утворення, що пройшло етап самопроголошення, але володіє не усіма ознаками держави, а головне йому бракує міжнародно-правового визнання;

– виявлено дедалі міцніючу глобальну тенденцію народження нових невизнаних держав/державоподібних утворень та з'ясовано сутність і динаміку її розвитку. Доведено, що ця тенденція обумовлена, окрім всього іншого, і недостатнім рівнем дослідження й осмислення теоретичних проблем таких держав/державоподібних утворень та вивчення і застосування практичного досвіду їх врегулювання;

– здійснено всебічний аналіз причин народження нових держав/державоподібних утворень та з'ясовано умови і перспективи їх

визнання/невизнання міжнародним співтовариством. Виявлено, що останнім часом спостерігається тенденція частішого апелювання етнонаціональних меншин чи населення певних територій до прецеденту часткового визнання Косово як одного із основних аргументів для проголошення незалежності, ніж до права на самовизначення народів;

– досліджено і узагальнено міжнародний досвід застосування технологій врегулювання конфліктів, пов'язаних з процесами народження та визнання/невизнання нових невизнаних держав/державоподібних утворень. Доведено, що проведення вчасних і легітимних референдумів може бути і повинно стати потужним і ефективним засобом запобігання зростанню сецесійних настроїв та появи самопроголошених держав/державоподібних утворень.

Удосконалено:

– обґрунтування ідеї про те, що наявність прогалини у міжнародному праві щодо чітких і конкретних критеріїв визнання/невизнання нових невизнаних держав/державоподібних утворень все частіше використовується як підстава для їх створення й існування;

– розуміння місця і ролі ЗМІ як одного із ключових інструментів інформаційних війн та потужного чинника, здатного суттєво впливати на процеси народження та визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень.

Набули подальшого розвитку:

– положення про те, що колізія між принципом територіальної цілісності держав та правом на самовизначення народів є підґрунтям та передумовою, що сприяє посиленню дезінтеграційних настроїв і процесів у поліетнічних країнах та появі нових невизнаних держав;

– концептуальне розуміння сутності етнополітичних конфліктів, частина яких може виступати поштовхом та першим етапом на шляху виникнення невизнаних держав/державоподібних утворень.

Теоретичне та практичне значення результатів даного дослідження. Деякі матеріали, основні положення та висновки роботи можуть стати основою майбутніх теоретичних, емпіричних та практичних досліджень. Окрім того, вони можуть бути використані при розробці таких навчальних дисциплін та спецкурсів, як: «Війни та збройні конфлікти в сучасному світі», «Регіональна конфліктологія», «Політична конфліктологія», «Світова політика та міжнародні відносини», «Етнополітологія», «Етнополітична конфліктологія». Щодо запропонованих рекомендацій, то деякі з них можуть бути враховані під час прийняття законодавчих актів щодо вдосконалення і впровадження етнонаціональної політики та політики етнополітичної безпеки України, а також при прийнятті управлінських рішень задля зниження рівня конфліктності як в Україні, так і поза її межами.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження апробовані на міжнародних і вітчизняних наукових та науково-практичних конференціях, зокрема: науково-практичній студентській конференції «Україна як суб'єкт міжнародних відносин» (Київ, 10 квітня 2008 р.; тези опубліковано); науково-практичній студентській конференції «Міжнародні відносини в глобалізованому світі» (Київ, 8 квітня 2009 р.; тези опубліковано); Всеукраїнській науковій конференції «Освіта і наука в Україні» (Дніпропетровськ,

3 червня 2013 р.; тези опубліковано); III Всеукраїнській науковій конференції з міжнародною участю (Дніпропетровськ, 20 грудня 2013 р.; тези опубліковано); міжнародній науково-практичній конференції «Політика і духовність в умовах глобальних викликів» (Київ, 2-3 квітня 2014 р.; опубліковано статтю); III Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Науковий діалог «Схід-Захід» (Кам'янець-Подільський, 7 червня 2014 р.; тези опубліковано); міжнародній науковій конференції «Політичні кризи в державах та регіонах Європи: внутрішні передумови та зовнішні виклики у XX – на початку XXI століття» (Ужгород, 14 жовтня 2014 р.; опубліковано статтю); науково-практичній конференції молодих учених «Актуальні проблеми сучасної наукової думки» (Київ, 14 листопада 2014 р.; тези опубліковано); науково-практичній конференції молодих учених «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (Київ, 21 жовтня 2015 р.; тези опубліковано).

Публікації. За темою даного дисертаційного дослідження було надруковано 16 наукових публікацій, з них 6 наукових статей у фахових виданнях з політології, у тому числі 2 – у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз, 7 тез доповідей на конференціях, 3 – інші наукові публікації.

За **структурою** дисертація складається із вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 229 сторінок, у тому числі, основний текст – 195 сторінок, список використаних джерел кількістю 254 найменування (з них 132 іноземними мовами), а також 7 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми даного дисертаційного дослідження, характеризується ступінь наукової розробки, формулюється мета та основні завдання, об'єкт, предмет і методологія дослідження, наукова новизна одержаних результатів, характеризується теоретичне та практичне значення результатів дослідження, висвітлюються дані про їх апробацію, структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі **«Феномен невизнаних держав у політичній науці: теоретико-методологічні засади дослідження»** з'ясовано рівень актуальності, ступінь наукової розробки, понятійно-категоріальний апарат та теоретичні й методологічні підвалини дослідження феномену невизнаних держав.

Підрозділ 1.1. **«Актуалізація та стан дослідження феномену невизнаних держав»** присвячено аналізу рівня актуальності та стану дослідження феномену невизнаних держав.

Синтез історичних етапів актуалізації феномену невизнаних держав дає підстави стверджувати, що даний феномен у міжнародно-політичній практиці постав досить давно і, що це не просто нова тенденція, а історична закономірність у вигляді хвилеподібного процесу. Майже всі сучасні держави пройшли складний і суперечливий період самовизначення, самопроголошення незалежності та визнання, а деякі з них – і тривалого невизнання. Типові й показові приклади: Нідерланди отримали юридичне визнання тільки в 1648 р., тобто через 70 років після здобуття

фактичної незалежності; США проголосили незалежність в 1776 р., а були визнані лише 1783 р. Вартує уваги і той факт, що станом на 1910 р. у світі існувало лише 15 держав – нинішніх членів ООН. Майже всі інші держави-члени ООН пройшли через складний, суперечливий та інколи досить тривалий процес формування державності: самопроголошення, державне будівництво та отримання міжнародного визнання. Проте, на даному етапі розвитку міжнародних відносин феномен невизнаних держав набув особливої гостроти та актуальності, що підтверджує аналіз процесу зростання кількості невизнаних держав в останні роки (у 1949 р. у світі виникла одна невизнана держава, а у 2013 р. – чотири невизнаних держави).

У вітчизняній науці спеціальних ґрунтовних праць, присвячених дослідженню процесів утворення нових держав у сучасних умовах (а саме в умовах глобалізації та інформаційних війн) поки що немає. Ознайомлення з науковим доробком багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених зумовлює необхідність дослідження проблем появи та визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень (переважна більшість з яких еволюціонують в невизнані держави) саме в контексті аналізу етнополітичних конфліктів. Виходячи з цього, було запропоновано авторське схематичне відображення етапів виникнення та еволюції невизнаної держави/державоподібного утворення саме з етнополітичного конфлікту. Окрім того, аргументовано необхідність дослідження феномену невизнаних держав також у контексті геополітики, міжнародного права, інформаційних війн тощо.

У підрозділі 1.2. «Політологічний дискурс щодо дефініції «невизнана держава» визначено багатогранність понятійно-категоріального апарату та складний концептуальний ландшафт феномену невизнаних держав.

У результаті ретельного компаративного аналізу було встановлено, що поняття «невизнана держава» є більш точним при позначенні реальних феноменів ніж широко використовувані терміни: «квазідержава», «самопроголошена держава», «де факто держава». Останні мають, швидше, емоційне наповнення і вказують на одну із суттєвих ознак держави: подібність до держави («квазідержава»), самопроголошення («самопроголошена держава»), встановлення дипломатичних відносин лише з кількома державами («де факто держава»).

Виходячи з того факту, що сьогодні окрім 193 держав-членів ООН у світі існує, за різними даними, від 30 до 50 невизнаних держав/державоподібних утворень, запропоновано їх власну класифікацію. Стосовно держави, яка щойно проголосила свою незалежність, пропонується використовувати термін і поняття «самопроголошена держава», під яким розуміється держава, яка володіє усіма ознаками державності й існує до свого визнання інш(ою)ими визнан(ою)ими держав(ою)ами. «Самопроголошеним державоподібним утворенням» пропонується називати утворення, у якого відсутні декілька ознак державності на стадії проголошення незалежності і яке існує до часу його визнання/невизнання інш(ою)ими визнан(ою)ими держав(ою)ами. Відповідно, «невизнана держава» – це держава, яка володіє усіма ознаками державності і, яка після проголошення про відокремлення та незалежність, була визнана менше ніж третиною від загальної кількості визнаних держав. «Невизнане державоподібне утворення» – це утворення, у якого відсутні декілька ознак державності і, яке не отримало визнання третиною від загальної кількості визнаних держав. Державу, яка визнана більше ніж третиною

визнаних держав, можна вважати «частково визнаною», а державу, яка визнається більше ніж половиною визнаних держав, буде достатньо коректним відносити до «повністю визнаної».

У науковому співтоваристві дослідження феномену невизнаних держав відбувається в основному у контексті вузької спеціалізації, переходячи від аналізу одного випадку до іншого, уникаючи пошуків консенсусу в питаннях відповідного понятійно-категоріального апарату. Концептуалізм, що міститься в науковій літературі, певною мірою, не стандартизований, що в результаті призводить до масштабної термінологічної плутанини.

Підрозділ 1.3. «Теоретико-методологічні засади дослідження невизнаних держав» присвячено теоретичному та методологічному інструментарію для дослідження феномену невизнаних держав. Аналіз наукових джерел підтвердив наявність у вітчизняній політичній науці досить незначної кількості досліджень з даної теми. На жаль, цим вкрай складним і суперечливим питанням займається обмежене коло вітчизняних науковців, незважаючи на актуальність феномену невизнаних держав.

На відміну від поодиноких вітчизняних вчених, які досліджують історичні причини та наслідки появи деяких невизнаних держав (Абхазія, Південна Осетія, Косово, Придністров'я, Тайвань та ін.), західні колеги підійшли до вивчення феномену невизнаних держав більш системно і комплексно. В їх працях можна частіше зустріти нові теорії та концепції щодо пояснень сутності феномену невизнаних держав, причин їх виникнення тощо. Значна частина західних науковців займається дослідженням місця невизнаних держав в сучасних міжнародних відносинах. Цьому питанню присвячено цілу низку наукових публікацій, а також конференцій та круглих столів. Проте, серед західних вчених не існує єдності у деяких аспектах стосовно феномену невизнаних держав, а це призводить до низки теоретичних суперечностей. На основі аналізу західних та російських джерел встановлено, що порівняно зі своїми колегами, російські вчені у своїх працях сформували спільну позицію, але при цьому нейтрально-позитивну щодо випадків невизнаних держав пострадянського простору (Абхазія, Придністровська Молдавська Республіка, Південна Осетія тощо) і в той же час різко-негативну щодо випадку Косово.

Аналіз рівня наукової розробленості даної проблематики засвідчив, що процеси виникнення й визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень та проблеми і перспективи їх існування ще не були предметом спеціального, окремого, системного й комплексного дослідження у вітчизняній науці, що відповідно робить його надзвичайно актуальним і своєчасним.

У другому розділі **«Основні передумови і причини виникнення та визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень»** досліджено історичні передумови, суспільно-політичні чинники народження і функціонування невизнаних держав, політико-правову колізію між принципом територіальної цілісності держав та правом на самовизначення народів, а також роль міжнародного співтовариства в процесах визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень.

У підрозділі 2.1. «Історичні передумови та причини народження і функціонування невизнаних держав» визначено, що одними із основних причин, які зумовлюють процеси виникнення невизнаних держав/державоподібних утворень на території сучасних суверенних держав можна вважати такі: політичні, етнополітичні, геополітичні, етнокультурні, соціально-економічні та правові, а також недемократичну, неконструктивну етнонаціональну політику та певне історичне підґрунтя тощо. Вищезазначені передумови та причини було поділено на дві групи: перманентні причини, тобто ті, вплив яких не можна нівелювати та змінні – дію яких можна ліквідувати або послабити.

Досліджуючи кейси деяких невизнаних чи частково визнаних держав (Косово, Нагірний Карабах, Тайвань тощо), було визначено, що в одних випадках основними причинами народження невизнаних держав були певні, часом найменші, прояви дискримінації за етнічною, релігійною, мовною, культурною або якоюсь іншою ознакою. В інших випадках це був нерівномірний розподіл економічних ресурсів, матеріальних благ, деяких привілеїв і т.п. В третій випадках до появи нових невизнаних держав призвела швидка та всебічна демократизація всіх сфер суспільного життя, чим зуміла скористатися еліта деяких етнонаціональних меншин. Враховуючи сучасні умови, слід також додати загальносвітову тенденцію зростання націоналістичних поглядів, радикальних та екстремістських настроїв, а також відцентрових, дезінтеграційних тенденцій. Особливу увагу варто звернути на те, що живильним середовищем народження невизнаних держав, як правило, слугувала поліетнічність, полікультурність або поліконфесійність населення певної країни.

Досліджувати проблеми функціонування невизнаних держав варто у форматі їх державотворення. Встановлено, що в цілому державне будівництво (state building) невизнаних держав пов'язане із зусиллями з боку міжнародного співтовариства щодо встановлення миру і стабільності на (пост)конфліктних територіях. Тут йдеться про ще один термін, свого роду синонім «державного будівництва», а саме «миробудівництво» («peace building»). Роль останнього у розбудові нової держави/державоподібного утворення може характеризуватися як така, що суттєво впливає на його подальшу долю та залагодження конфліктних питань.

У підрозділі 2.2. «Політико-правова колізія як підстава для інституціонально-правового визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень» досліджено сутність та механізми інституту міжнародно-правового визнання/невизнання нових держав. З'ясовано, що неспроможність «старої» системи міжнародно-правових угод (питання самовизначення народів регулюються тим же самим нормативно-правовим інструментарієм, який використовувався в післявоєнний час) та некреативний підхід міжнародних організацій до проблем врегулювання конфліктів стосовно невизнаних держав/державоподібних утворень можуть призводити до ще більшого загострення проблем феномену невизнаних держав.

Порівняльний аналіз міжнародних документів (Декларація про принципи міжнародного права, Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Статут ООН тощо) та публікацій фахівців з цього питання дозволив виявити певні неточності в понятійно-категоріальному апараті науковців щодо права на самовизначення народів, а також

деяку підміну понять стосовно принципу територіальної цілісності держав. Підтверджено тезу про коректність використання терміну «право на самовизначення народів» і «принцип територіальної цілісності держав» на основі проаналізованого Статуту ООН (різні мовні варіанти, зокрема англійською, іспанською, українською, російською, французькою мовами).

Виходячи з результатів проведеного аналізу декларацій і актів проголошення незалежності деяких невизнаних та частково визнаних держав (Абхазія, Косово, Південна Осетія, Придністров'я тощо), обґрунтовано тезу про те, що у якості приводу для проголошення їх незалежності було використано право на самовизначення народів.

Проаналізувавши міжнародно-правову базу, було констатовано, що нині відсутні чіткі критерії, які б установлювали, коли саме та за яких умов нова держава може бути «визнана», «частково визнана» або «невизнана» міжнародним співтовариством.

Досить часто суперечливим залишається питання прийняття держави до складу ООН (чи будь-якої іншої міжнародної організації), як акту її визнання всіма іншими державами-членами ООН. За допомогою методу аналізу документів визначено, що у статутах і базових документах ООН й інших міжнародних організацій немає положень, які б пов'язували факт визнання та членство в міжнародних організаціях або, з іншого боку, неможливість вступу до них невизнаних держав.

У підрозділі 2.3. *«Роль міжнародного співтовариства в процесах визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень»* охарактеризовано специфіку реакції міжнародного співтовариства на появу нових держав/державоподібних утворень та його роль у подальшому визнанні/невизнанні такого роду утворень.

Досліджуючи реакцію міжнародного співтовариства та сценарії можливих його дій в процесах визнання/невизнання нових держав, визначено, що роль міжнародного співтовариства зводиться до пошуків безпечного варіанту залагодження етнополітичних конфліктів, пов'язаних з появою нових невизнаних держав/державоподібних утворень, а саме «заморожування» подібних проблем, «прирікаючи» їх врегулювання на довготривалу перспективу. Підтвердженням цього є досить затяжний процес щодо врегулювання питання статусу Придністров'я, Нагірного Карабаху, Тайваню та інших. Окрім того, існування невизнаних держав – сам по собі факт низької ефективності регіональних міжнародних інституцій у ході врегулювання цих конфліктів.

Аналіз ролі міжнародного співтовариства в процесах визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень дає підстави для висновку про те, що проблема визнання/невизнання таких утворень найчастіше зводиться до констатації загальновідомих фактів, які стосуються історичних коренів конфлікту та геополітичних інтересів провідних держав світу, які використовують регіональну нестабільність в своїх цілях, часто вдаючись при цьому до т.зв. «подвійних стандартів» тощо.

У третьому розділі дисертації **«Врегулювання проблем невизнаних держав в умовах глобалізації та зростаючого впливу засобів масової інформації»** встановлено, що суперечливий характер питання врегулювання проблем нових

невизнаних держав/державоподібних утворень суттєво ускладнює пошуки ефективних шляхів і методів мирного врегулювання деяких етнополітичних конфліктів, пов'язаних з появою та визнанням/невизнанням нових держав/державоподібних утворень.

У підрозділі 3.1. «Роль ЗМІ в політичних процесах визнання/невизнання державності» розглянуто вплив ЗМІ на долю нових держав/державоподібних утворень.

Обґрунтовано вагому роль ЗМІ у формуванні думки світової громадськості про легітимність/нелегітимність появи будь-якої нової держави/державоподібного утворення. Інформаційний вплив на висвітлення тих чи інших подій щодо появи та визнання/невизнання нової держави/державоподібного утворення зростає завдяки двом тенденціям: глобалізації сучасного світу та загостренню інформаційних війн. Було визначено і схематично змодельовано роль ЗМІ у формуванні громадської думки про нову державу/державоподібне утворення та, відповідно, їх вплив на визнання/невизнання міжнародним співтовариством такого роду утворення. Тут було виявлено три можливих варіанти розвитку подій: а) воно може залишитись ніким невизнаною державою/державоподібним утворенням; б) стати частково визнаною державою; в) перетворитись на загальновизнану повноцінну державу. Однак, варто враховувати, що навіть після того, як нова держава/державоподібне утворення залишається невизнаним або стає частково визнаним, ЗМІ продовжують висвітлення даного питання, що також впливає на подальшу долю цього феномену.

Окрім того, було проведено контент-аналітичне дослідження частоти використання терміну «невизнана держава» в новинних повідомленнях провідних світових інформаційних агентств з метою виявлення ступеня впливу ЗМІ на реакцію міжнародного співтовариства стосовно проголошення незалежності новими державами/державоподібними утвореннями та їх (ЗМІ) ролі в подальшому визнанні/невизнанні. Виявлено, що лише два («BBC» та «RIANOVOSTI») із п'яти інформаційних агентств у своїх новинних повідомленнях використовували термін «невизнана держава». Отримані результати засвідчили дещо легковажне ставлення деяких ЗМІ щодо використання термінології при висвітленні проблем народження нових держав/державоподібних утворень. А це призводить до необ'єктивного висвітлення сутності останніх та впливає на їх подальше визнання/невизнання. Негативне висвітлення в ЗМІ подій в одних невизнаних державах та позитивне висвітлення подібних подій в інших – свідчить про певну заангажованість та існування «політики подвійних стандартів», яка досить часто впроваджується деякими провідними світовими державами за допомогою інформаційних агентств.

У підрозділі 3.2. «Засоби, шляхи та методи врегулювання проблем, пов'язаних з визнанням/невизнанням державності» проаналізовано й уточнено основні шляхи, засоби і методи врегулювання проблем щодо визнання/невизнання державності. Їх сукупність було запропоновано називати «технологіями міжнародного врегулювання». Основними з них можна вважати такі: технологія «замороження» конфлікту, миротворча технологія, технологія ізоляції, технологія протиборства, технологія «ні миру – ні війни», технологія трансформації конфлікту та миробудівництва за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) тощо.

У цілому було доведено, що процеси врегулювання проблем, пов'язаних з визнанням/невизнанням державності, потребують покрокового знаходження компромісу, за якого кожен новий етап такого процесу буде скріплювати взаємну довіру сторін. Важливою складовою для мирного розв'язання зазначених проблем варто вважати реалізм та прагматизм. Під час переговорного процесу потрібно уникати абстракцій, демагогії та відірваності від інтересів усіх конфліктуючих сторін. Важливою складовою врегулювання конфліктів, пов'язаних з появою та визнанням/невизнанням нових держав/державоподібних утворень є зовнішнє втручання третіх сторін та їх вплив на подальший хід подій. Квінтесенцією переговорного процесу тут має бути формула «можливо все, окрім війни».

У підрозділі 3.3. «Західний досвід проведення референдумів щодо самовизначення» було виявлено, що вирішальні територіальні зміни в ХХ ст. та швидкоплинні етнополітичні та геополітичні процеси на початку ХХІ ст. не завершили трансформаційні процеси державотворення і створили сприятливе підґрунтя для виникнення низки територіальних суперечок, а також конфліктів та, як наслідок, народження нових невизнаних держав/державоподібних утворень. Йдеться про те, що визнання міжнародним співтовариством деяких нових держав та невизнання низки інших подібних утворень спричинило глобальну тенденцію посилення боротьби деяких народів чи територій за самовизначення. Автором даного дослідження було проаналізовано частоту проведення референдумів щодо самовизначення за останні майже 170 років. На основі отриманих результатів було побудовано діаграму, дані якої підтверджують, що тенденція нової хвилі референдумів досягла свого апогею в 2014 р.

Результати аналізу західного досвіду проведення референдумів щодо самовизначення було представлено у вигляді схеми та поділено на чотири групи. Всі проведені в 2014 р. референдуми зазнали невдачі, або за результатами самого референдуму, або через нелегітимність проведення. Встановлено, що цивілізований політико-правовий підхід уряду Іспанії щодо врегулювання наростаючих сецесійних настроїв сприяв уникненню ескалації можливого етнополітичного конфлікту в Каталонії, про назрівання якого сигналізувало нелегітимне проведення референдуму щодо самовизначення. Легітимне проведення референдуму в Шотландії також підтвердило справді демократичну політику британського уряду стосовно шотландського питання та стало прикладом політичного, ненасильницького врегулювання такого роду проблем. Окрім того, було здійснено дослідження референдумів щодо самовизначення деяких регіонів Канади та Швейцарії, результати яких дали змогу виявити основні риси заходів, застосованих урядами вищезазначених країн, щодо уникнення сецесії окремих їх територій. Подібного роду підходи можуть бути використані й іншими поліетнічними державами з метою запобігання ескалації етнополітичних конфліктів та гіпотетичної появи низки нових невизнаних держав/державоподібних утворень.

ВИСНОВКИ

Згідно із поставленими завданнями дисертаційної роботи, було отримано відповідні результати, які дають підстави зробити такі висновки:

1. Недостатня теоретична дослідженість феномену невизнаних держав на рівні політологічної науки та низка прогалин у міжнародному праві негативно впливають на практичну площину врегулювання проблем невизнаних держав. На основі проведеного аналізу історичних етапів розвитку феномену невизнаних держав виявлено причини його актуалізації та зроблено висновок, що він проявляється як одна із закономірностей розвитку людської цивілізації. Розроблене схематичне зображення актуалізації цього хвилеподібного процесу підводить до висновку про те, що зростає інтенсивність появи нових невизнаних держав/державоподібних утворень та поступово скорочується часова відстань між цими хвилями. Обґрунтовано гіпотезу про подальшу тенденцію щодо збільшення кількості та частоти появи невизнаних держав. Недостатній рівень досліджень теоретичних засад феномену невизнаних держав може призводити до досить гострих наукових дискурсів, зокрема, стосовно понятійно-категоріального апарату. Відповідно виникає необхідність систематизації існуючих теорій та концепцій феномену невизнаних держав з метою розробки рекомендацій щодо врегулювання проблем їх появи та процесу визнання/невизнання.

2. І досі не існує загальновизнаного терміну щодо позначення феномену нових держав/державоподібних утворень з невизначеним статусом. У процесі проведеного аналізу відповідного понятійно-категоріального апарату доведено, що поняття «невизнана держава» є більш точним при позначенні певних реальних феноменів, ніж широко вживані терміни: «квазідержава», «самопроголошена держава», «де факто держава» тощо. Запропоноване авторське визначення дефініції «невизнана держава» передбачає, що це держава, яка пройшла повний процес свого становлення і володіє усіма її ознаками, окрім міжнародно-правового визнання. Вперше у вітчизняній політичній науці дано авторську класифікацію невизнаних держав, яка вирішує проблему приналежності нових держав/державоподібних утворень до «невизнаних», «частково визнаних» чи «визнаних» міжнародним співтовариством у цілому.

3. Переважна більшість невизнаних держав виникають через цілу низку найрізноманітніших об'єктивних і суб'єктивних, зовнішніх і внутрішніх причин, які в сукупності стають потужним каталізатором трансформаційних процесів у всьому світі, наприклад у поліетнічних країнах. Серед цих причин можна назвати такі, як: історичне підґрунтя, економічні умови розвитку регіону, геополітичні інтереси «провідних» держав світу, зростання націоналістичних поглядів, а досить часто і не гнучка етнонаціональна політика тощо. Саме зазначені причини зустрічаються майже у всіх випадках появи нових невизнаних держав, а також призводять до наростання сецесійних настроїв серед населення окремих територій та регіонів.

4. Феномен невизнаних держав необхідно аналізувати в контексті не лише етнополітичних конфліктів, а й колізії між принципом територіальної цілісності держав та правом на самовизначення народів, а також в контексті глобалізації та інформаційних війн, які теж справляють суттєвий вплив на даний феномен. Доведено, що системний і комплексний підходи можуть гарантувати об'єктивність

та дозволити дослідити унікальну природу кожного випадку народження нових невизнаних держав/державоподібних утворень. На основі методу аналізу документів з'ясовано, що найчастіше невизнані держави під час проголошення незалежності апелюють до права на самовизначення народів та прецедентного випадку часткового визнання незалежності Косово. Нині відсутні чіткі і конкретні критерії, які б визначали, коли саме і за яких умов нова держава/державоподібне утворення може бути визнана або невизнана міжнародним співтовариством. Доведено актуальність розробки чітких та об'єктивних критеріїв міжнародного визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень, які б допомогли уникнути ескалації та їх перетворення на збройне протистояння. Встановлено, що коректніше використовувати термін «принцип територіальної цілісності держав» та «право на самовизначення народів», адже інші терміни, зокрема «принцип недоторканності державних кордонів» та «право на самовизначення націй», призводять до невірної експлікації, гострих наукових дискусій та нерегульованості міжнародно-правової колізії.

5. У науковий обіг введено термін «міжнародні технології врегулювання» для характеристики дій міжнародного співтовариства стосовно невизнаних держав/державоподібних утворень. Світовий досвід має низку як ефективних, так і менш дієвих технологій міжнародного врегулювання конфліктів, пов'язаних з появою нових невизнаних держав/державоподібних утворень, а саме: технологія «замороження» конфлікту, миротворча технологія, технологія ізоляції, технологія протиборства, технологія «ні миру – ні війни» тощо. Наголошено на потребі застосування нових, креативних підходів та методів міжнародного врегулювання конфліктів, які викликані сучасними тенденціями розвитку інформаційного суспільства. Серед таких способів було виокремлено технологію трансформації конфлікту та миробудівництва за допомогою інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). Залучення сучасних ІКТ для врегулювання конфліктів, пов'язаних з появою і визнанням/невизнанням нових держав/державоподібних утворень сприятиме підвищенню ефективності переговорного процесу та налагодженню діалогу між учасниками конфлікту.

6. Реакція та ставлення міжнародного співтовариства стосовно народження нових держав у значній мірі визначається не інтересами народів, які проживають в них, а «подвійними стандартами» провідних світових акторів – РФ, США, країн НАТО, які використовують існуючу регіональну нестабільність у власних цілях. Окрім того, наголошено на складності та суперечливості питання міжнародного визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень і відповідно ролі міжнародного співтовариства в цьому процесі. По-перше, це викликано низкою проблем дуалістичного характеру в міжнародному праві; по-друге, унікальністю кожного випадку; по-третє, історичним тлом та складною системою міжнародних відносин. Проаналізовано чотири сценарії можливих реакцій та дій міжнародного співтовариства в процесах визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень: 1) військове придушення невизнаної держави; 2) часткове визнання та заступництво міжнародним співтовариством чи окремою потужною державою; 3) перемога у війні за незалежність; 4) офіційне міжнародне невизнання. Виявлено і наголошено, що силові дії призводять до ще більшого загострення ситуації навколо

визнання/невизнання зазначених утворень. Окрім того, було проілюстровано та підтверджено вплив ЗМІ на імідж невизнаної держави та, як наслідок, її міжнародне визнання/невизнання.

7. Сучасні інформаційні технології сформували з одного боку надзвичайно сприятливі умови для висвітлення тих чи інших подій, а з іншого – привнесли низку реальних загроз, коли засоби масової інформації перетворюються на інструмент інформаційних війн і стають ефективною зброєю впливу на свідомість суспільства. Основними засобами під час таких війн, особливо пов'язаних з конфліктами щодо визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень, виступають спеціальні психолого-лінгвістичні технології впливу на споживачів інформації, зокрема відео-матеріали, кібератаки, невірні статистичні дані тощо. Виходячи з цього, запропоновано низку рекомендацій, таких як: необхідність надання виключно достовірної, збалансованої та всебічної інформації; уникнення формування і поширення негативних етнічних міфів і стереотипів, які мають підвищене емоційно-нормативне забарвлення, екстремістських поглядів та ідей, з одночасним зосередженням уваги на можливих шляхах, засобах і методах деескалації конфліктних ситуацій, пошуках компромісів тощо.

8. На основі аналізу референдумів щодо самовизначення, проведених у різних країнах світу в 2014 р., було виявлено, що трансформаційні процеси державотворення не лише не завершилися, а навпаки – створили підґрунтя для виникнення низки територіальних суперечок, а також ескалації конфліктів та, як наслідок, сприяли тенденції народження нових невизнаних держав/державоподібних утворень. Проте, серед проаналізованих випадків зустрічаються такі, коли завдяки демократичній, гнучкій політиці урядам вдавалось мирно врегульовувати конфліктні ситуації, уникнувши при цьому силових зіткнень. Досліджено випадки ефективного врегулювання проблем сецесії в ХХ-ХХІ ст. саме за допомогою референдумів. Мирному розв'язанню конфлікту, пов'язаному із зростанням сецесійних настроїв серед шотландців, сприяло легітимне проведення референдуму в Шотландії. Зразковими прикладами успішного проведення референдумів щодо самовизначення в ХХ ст. з метою деескалації етнополітичних конфліктів можна вважати Канаду та Швейцарію. Успішним прикладом цивілізованого політико-правового підходу уряду, незважаючи на нелегітимне проведення референдуму, також можна вважати мирне залагодження назріваючого конфлікту в Каталонії. Позитивний досвід політичного, ненасильницького врегулювання таких конфліктів міг би стати в нагоді й для України.

9. Правові колізії, породжені неоднозначністю трактувань і застосування принципу територіальної цілісності держав та права на самовизначення, певною мірою сприяють, а подекуди і провокують проведення численних референдумів щодо самовизначення, у тому числі й нелегітимних, що в свою чергу може призводити до появи нових невизнаних держав/державоподібних утворень. Отже, доцільність і необхідність усунення зазначених колізій стає все більш очевидною. Окрім того, для запобігання ескалації етнополітичних конфліктів, які можуть стати поштовхом для появи нових самопроголошених держав/державоподібних утворень, необхідно, як мінімум, формування громадянського суспільства та проведення справді демократичної етнонаціональної політики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Далявська Т.П. Роль ЗМІ у висвітленні проблем невизнаних держав в епоху глобалізації [Текст] / Т.П. Далявська // Нова парадигма. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Вип. 108. – С. 20-28.
2. Далявська Т.П. Нові державні утворення: науковий дискурс щодо категоріально-понятійного апарату [Текст] / Т.П. Далявська // Політика і духовність в умовах глобальних викликів. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного ун-ту імені М.П. Драгоманова. Серія 22. – К. : Вид-во Національного педагогічного ун-ту імені М.П. Драгоманова, 2014. – С. 377-381.
3. Далявська Т.П. Міжнародні технології врегулювання проблем невизнаних держав [Текст] / Т.П. Далявська // Наукові праці: наук.-метод. журнал. – Політологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – Вип. 224. – Т. 236. – С. 76-81.
4. Далявська Т.П. Невизнані держави в контексті державотворчих процесів та міжнародного визнання [Текст] / Т.П. Далявська // Держава і право. – 2014. – Вип. 66. – С. 345-353.
5. Далявська Т.П. Феномен невизнаних держав: закономірність чи новий тренд? [Текст] / Т.П. Далявська // Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Серія. Політологія, соціологія, філософія. – 2015. – Вип. 1(18). – С. 32-35.
6. Далявська Т.П. Політико-правова колізія як підстава для визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень [Текст] / Т.П. Далявська // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. пр. / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2015. – Вип. 98 (7). – С. 375-377. (видання України, яке включено до 4 міжнародних наукометричних баз, у т. ч. РИНЦ).

Тези наукових конференцій:

7. Далявська Т.П. Китай та Тайвань: історичні передумови та наслідки конфлікту [Текст] / Т.П. Далявська // Матеріали студ. наук.-практ. конф. ф-ту міжнар. відносин Ун-ту економіки та права «КРОК» «Україна як суб'єкт міжнародних відносин» (10 квітня 2008 р.) – Кн. II. – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2008. – С. 217-219.
8. Далявська Т.П. Позиція України щодо проблеми Придністров'я як невизнаної республіки [Текст] / Т.П. Далявська // Матеріали студ. наук.-практ. конф. ф-ту міжнар. відносин Ун-ту економіки та права «КРОК» «Міжнародні відносини у глобалізованому світі» (8 квітня 2009 р.) – Кн. III. – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2009. – С. 288-291.
9. Далявська Т.П. Вплив ЗМІ на еволюцію самопроголошених державних утворень [Текст] / Т.П. Далявська // Матеріали Всеукр. наук. конф. «Освіта і наука в Україні» (3 червня 2013 р.) – Част. II. – Дніпропетровськ : Роял Принт, 2013. – С. 139-141.
10. Далявська Т.П. Невизнані держави: критерії міжнародного визнання / Т.П. Далявська [Текст] // Матеріали III Всеукр. наук. конф. з міжнародною участю

«Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (20 грудня 2013 р.) – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2013. – Част. 4. – С. 20-23.

11. Далявська Т.П. Невизнані держави в контексті типологізації феномену / Т.П. Далявська [Текст] // Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю «Науковий діалог «Схід-Захід»» (7 червня 2014 р.) – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2014. – Част. 4. – С. 21-24.

12. Далявська Т.П. Тенденції дослідження визнання/невизнання нових державоподібних утворень [Текст] / Т.П. Далявська // Матеріали наук.-практ. конф. молодих учених «Актуальні проблеми сучасної наукової думки» (14 листопада 2014 р.) – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2014. – С. 394-396.

13. Далявська Т.П. Актуальні проблеми експлікації терміну «невизнана держава» в умовах появи нових державоподібних утворень [Текст] / Т.П. Далявська // Матеріали наук.-практ. конф. молодих учених «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (21 жовтня 2015 р.) – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2015. – С. 301-302.

Інші наукові публікації:

14. Далявська Т.П. Інформаційна війна як технологія впливу на міжнародні відносини та долю невизнаних держав [Текст] / Т.П. Далявська // Актуальні проблеми міжнародної інформації та міжнародних відносин. – Вип. V: Зб. наук. пр. – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2013. – С. 22-32.

15. Далявська Т.П. Невизнані держави [Текст] / Т.П. Далявська // Політологія: навч. енциклопед. слов. для студ. ВНЗ I-IV рів. акредит. / За наук. ред. Н.М. Хоми. – Львів : «Новий Світ-2000», 2014. – С. 421-422.

16. Далявська Т.П. Нова хвиля референдумів щодо самовизначення: причини та можливі наслідки [Текст] / Т. П. Далявська // Парадигма пізнання: гуманітарні питання.– 2015. – № 2 (5).– С. 21-35. (видання України, яке включено до 8 міжнародних наукометричних баз, у т. ч. «РІНЦ Science index»).